

Коляда Н. М. Становлення та розвиток педагогіки дитячого руху / Н. М. Коляда // Зб. мат. Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи», Херсон, 26-27 жовтня 2017 року. – Херсон : ХДУ, 2017. – С. 18–21.

Коляда Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІКИ ДИТЯЧОГО РУХУ

Одним із важливих та дієвих інститутів соціалізації особистості виступають дитячі організації, об'єднання та інші дитячі формування – структури дитячого руху. В розбудові громадянського суспільства важливу роль відіграють громадські об'єднання України, серед яких 2,2 % становлять дитячі. Означене питання стало предметом обговорень під час громадських слухань «Дитячий громадський рух України: кращі практики», що відбулися 4 березня 2016 року в залі Президії НАПН України (м. Київ). Мета заходу, організованого науковцями Інституту проблем виховання НАПН України у співпраці з Громадською радою при Міністерстві молоді та спорту України та за його підтримки, – обговорення сучасного стану, проблем і перспектив розвитку дитячого руху в Україні, а також схвалення проекту Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого руху в Україні [2].

Згідно зі структурним аналізом поняття «дитячий рух» у вузькому сенсі – це форма самоорганізації дитячої соціальної активності, процес соціально-педагогічної співпраці рівнозначних суб'єктів соціальної дії (діти та дорослі), спрямованої на соціалізацію, соціальне виховання, соціально-педагогічну підтримку дитини, захист її прав, розвиток інтересів, реалізацію задумів тощо.

У широкому сенсі дитячий рух – це цілісне складне багаторівневе динамічне відносно самостійне соціально-педагогічне явище, що охоплює взаємозалежні структурні складники (організаційно-управлінський, змістовий, науково-методичний), які забезпечують його організацію, функціонування, цілісність та залежать від характеру взаємодії об'єкта (напрям соціально-педагогічної діяльності), суб'єкта (діти) та співучасників соціально-педагогічного процесу (дорослі – організатори дитячого руху, представники громадськості та ін.) [6, с. 275].

З'ясування педагогічної складової означеного соціально-педагогічного феномену становить предмет дослідження педагогіки дитячого руху – самостійної галузі знання, що вивчає сутність, закономірності, специфічні риси процесу виховання та розвитку особистості в дитячих організаціях, об'єднаннях. Об'єктом педагогіки дитячого руху є дитячий рух як специфічна форма виховання, предметом – процес виховання та розвитку особистості в дитячій організації [3, с. 203; 13]. Завдання педагогіки дитячого руху: встановлення типових рис дитячого руху як виховної форми; визначення місця дитячого руху в системі соціального виховання; встановлення виховних принципів побудови системи роботи дитячої організації; встановлення та аналіз закономірностей виховного процесу в умовах дитячої організації, принципів побудови в первинному структурному колективі, його впливу на особистість дитини; дослідження процесу розвитку особистості в умовах дитячого об'єднання різної спрямованості [7].

Педагогіка дитячого руху протягом свого існування вирішувала найважливіші проблеми Дитинства, відстоюючи його право на саморозвиток. В її розвитку простежувалися як часи піднесення, плідної роботи (кінець 20-х – початок 30-х рр. і кінець 50-х – перша половина 60-х рр. ХХ ст.), так і регресу (кінець 30-х – початок 50-х рр. ХХ ст.), уповільнення темпів розвитку (перша половина 70-х рр. ХХ ст.), своєрідного «застою» (кінець 70-х – перша половина 80-х рр. ХХ ст.) [1, с. 40]. Суспільні зміни кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст. спричинили зміни в науковій сфері. Зокрема, втраченими виявилися

можливості розвитку науки про дитячий рух: розпалися наукові школи, науково-дослідні установи, відбулася переорієнтація кафедр ряду педагогічних університетів, що займалися проблемами дитячого руху і т.д.

На сучасному етапі розвитку педагогіки дитячого руху заслуговують на увагу розробки лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання Академії педагогічних наук України, до основних завдань діяльності якої входить дослідження цілого спектру проблем: соціально-педагогічні засади діяльності дитячих і молодіжних груп та об'єднань у контексті створення сучасної молодіжної субкультури, формування колективістської спрямованості підлітків у дитячому об'єднанні, соціально-педагогічні фактори розвитку дитячо-підліткових та молодіжних ініціатив, дитячих і молодіжних об'єднань, організацій і т.п.

Про розвиток педагогіки дитячого руху свідчить цілий ряд вітчизняних та зарубіжних наукових, навчальних і навчально-методичних видань, які повністю або частково присвячені дослідженню даного соціально-педагогічного феномену [4; 5; 8; 9].

Саме педагогіка дитячого руху стала основою оформлення соціокінетики – міждисциплінарного наукового знання про Дитинство як суб'єкт суспільного розвитку цілеспрямованих процесів соціалізації та виховання. Соціокінетика – це, по-перше, достатньо ємке та багатогранне поняття; по-друге – нове знання про причини, характер, рушійні сили, алгоритм та моделі діяльності та взаємодії, а також результат (або результати) діяльності та взаємодії дитячих об'єднань, організацій, рухів у конкретний (визначений) час на певному (конкретному) просторі; по-третє – процес отримання (створення) знання про дитячі об'єднання, організації, рухи шляхом спеціально організованого спостереження, на основі емпіричного дослідження, аналізу та обробки отриманих даних, а також шляхом вивчення спеціальної психологічної, педагогічної, юридичної, соціологічної літератури [9, с. 3–4].

На сьогодні педагогіка дитячого руху в узагальненому вигляді, по-перше, обґрунтувала виховний потенціал форм, напрямів, видів дитячого руху, які

отримали широке розповсюдження та оволоділи істинно інноваційним характером для світової і вітчизняної суспільної історії (скаутський, піонерський, тимурівський, юннатський, екологічний, туристично-краєзнавчий, комунарівський рухи); по-друге – визначила роль і місце дитячого співтовариства (громадського об'єднання) у становленні та розвитку особистості підлітка; його суб'єктності в освоєнні нової соціальної позиції учасника (члена) об'єднання; по-третє – розробила основні принципи взаємодії дитячих громадських об'єднань з державними освітніми структурами; обґрунтувала методологію, теорію і практику формування педагога нового типу – керівника та організатора дитячого руху, педагога-вихователя-суспільника-громадянина; по-четверте – запропонувала програми професійної та громадської підготовки педагога нового типу в системі середньої спеціальної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів [3, с. 207].

Педагогіка дитячого руху не є абсолютно новим явищем у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. На різних історичних етапах розвитку суспільства дитячий рух як специфічний соціокультурний феномен накопичив унікальний досвід виховної діяльності дитячих громадських структур, який представлений у документах, програмах, історико-педагогічних дослідженнях, навчальних посібниках, методичній літературі і т.п. Основне завдання історико-педагогічного дослідження полягає в переосмисленні історичного виховного досвіду дитячого руху з позицій сучасної теорії виховання та обґрунтуванні педагогічної концепції діяльності сучасних дитячих громадських структур у системі соціального виховання підростаючого покоління в нових соціокультурних умовах.

Список використаних джерел:

1. Богуславский М.В. История теории / М.В. Богуславский // Социокинетика: книга о социальном движении в детской среде. В 2-х частях /

Сост. и ред.: Т.В. Трухачёва, А.Г. Кирпичник. – М.: Ассоциация исследователей детского движения, 2000. – Ч.І. – С. 12–40.

2. Громадські слухання «Дитячий громадський рух України: кращі практики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases>.

3. Детское движение. Словарь-справочник. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М.: Ассоциация исследователей детского движения, 2005. – 543 с.

4. Дитячі громадські організації. – Х.: Вид. гр. „Основа”, 2004. – 192 с.

5. Дитячі об’єднання України у вимірах минулого та сучасного: Довідник-посібник /Р.М. Охрімчук, Л.В. Шелестова, О.В. Кравченко та ін. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 256 с.

6. Коляда Н. М. Развитие дитячого руху в Україні (початок ХХ ст. – середина 30-х років ХХ ст.) : монографія / Н. М. Коляда. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – 407 с.

7. Руденко И.В. Введение в педагогику детского движения: учебное пособие / И.В. Руденко. – М.: Педобщество России, 2004. – 128 с.

8. Социокинетика. Стратегия и тактика детского движения нового века. – М.: Ассоциация исследователей детского движения, 2002. – 512 с.

9. Социокинетика: книга о социальном движении в детской среде. В 2-х частях / Сост. и ред.: Т.В. Трухачёва, А.Г. Кирпичник. – М.: Ассоциация исследователей детского движения, 2000. – Ч.І. – 512 с.